№ 154 ԿԻՐԱԿԻ ՅՈՒԼԻՍԻ 20 1903 ԿԻՐԱԿԻ ՅՈՒԼԻՍԻ 20 № 154

ԵՐԵՍՈՒՆՈՒՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբ. Առանձին համարները 5 կոպէկ. Թերթիկով գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ. Տեղ հասցէն. Тифлисъ, Редакція «Мшакъ». Hասցէ Tiflis, Rédaction «Mschak». Տելեֆոն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից). Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզուով. Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ. Տելեֆոն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Քաղաքական տեսութիւն. ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Նամակ Ներքին-Ագուլիսից. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Լեոն XIII պապը և հայերը. Նամակ Կիպրոսից. Արտաքին լուրեր.—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ. Մանրանկար.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Հայ կեանքէն։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Քաղաքական աշխարհի ամենամեծ հետաքրքրութիւնը կենտրոնացած է ներկայումս Հռոմի շուրջը: Մօտենում է պապի ընտրութեան օրը, որից հաւատացեալ կաթոլիկութիւնը սպասում է հեղինակաւոր կրօնաւորի, իսկ քաղաքական կաթոլիկութիւնը՝ մի հմուտ և ուժեղ քաղաքագէտի: Մինչև այժմ դեռ չեն որոշված թեկնածուների մրցութեան ոյժերը այն աստիճան, որ կարելի լինէր փոքր ի շատէ վստահութեամբ խօսել հաւանական ընտրելիի մասին: Պետութիւնները միաբերան ցանկանում են, որ ապագայ պապը նման լինէր Լեոն XIII-ին իր քաղաքականութեամբ, իսկ կաթոլիկութեան ներկայացուցիչների մէջ կան և սատրիկ պահպանողականներ և չափաւոր ու նոյն իսկ ազատամիտ անձնաւորութիւններ. առաջինները ապագայ պապից պահանջում են մի փոքր վերադարձ դէպի անցեալը, իսկ միւսները ցանկանում են, որ նա համակերպիլ ժամանակակից կեանքի էական պահանջներին:

Հեռու Արեւելքում շարունակվում է պետութիւնների միջեւ [illegible] Ամերիկայի Միացեալ-Նահանգները ձեռք բերին իրանց համար որոշ արտօնութիւններ Չինաստանում և Մանջուրիայում մասնաւորապէս. Անգլիան կապեց Չինաստանի հետ մի առանձին առեւտրական դաշնագիր: Ռուսաստանը ամէն ջանք գործ է դնում ապահովելու մանջուրական երկաթուղու գիծը և նաւահանգիստները: Ճապոնիան դեռ չէ թողել իր ոտնձգութիւնը և խորհուրդ դիմեց Կորէայի վերաբերութեամբ:

Եւրոպական ցամաքում առանձին ուշադրութիւն է գրաւում դէպի իրեն Ունգարիան, որ էական ընդհարումներ ունեցաւ Աւստրիայի հետ: Եթէ Ունգարիան, որ մինչև այժմ ամենասերտ կերպով կապված էր Աւստրիայի հետ և նրա հետ միասին բաժանում էր նրա քաղաքական չարն ու բարին, չը կարողացաւ աջող լուծում տալ տարաձայնութիւններին, նա առաջ կը բերէ վտանգաւոր դրութիւն, որ միաժամանակ վնասակար կը լինի թէ Ունգարիայի և թէ ամբողջ աւստրիական պետութեան համար: Սակայն յոյս կայ, որ խելամտութիւնը կը կարողանայ ժամանակին կանգնեցնել և զսպել կրքերը և չի հասցնէ բանը պետական պառակտմանը:

Անգլիական Թագաւոր Էդուարդ VII-ի ճանապարհորդութիւնը Իրլանդիայում թէև պաշտօնական տեսակէտով աջող և փառաւոր է, բայց ունեցաւ և իր ձախորդ կողմերը: Մի քանի տեղերում իրլանդական քաղաքացիները, ցոյցի ձև տալով, հրաժարվեցին յատուկ ուղերձ ներկայացնելուց և դրանով խուլ կերպով բողոքեցին անգլիական կառավարութեան դէմ, որ մինչև այժմ ձեռնհաս չեղաւ տալու Իրլանդիային ընդարձակ քաղաքական իրաւունքներ:

Քաղաքական աշխարհի խօսակցութեան նիւթն է նոյնպէս այն դաշնակցութիւնը, որ կայացել է Ֆրանսիայի և Սպանիայի մէջ աֆրիկական գործերի և յատկապէս Մարօքքոյի վերաբերութեամբ:

Ինչ վերաբերում է Թշուառ Մակեդոնիային, նա խաղաղացման շրջանի մէջն է գտնվում: Թէ Թիւրքիան և թէ Բուլգարիան աշխատում են ճնշել ապստամբական արտայայտութիւնները, որպէս զի սկիզբ դընեն խաղաղ կենցաղավարութեան, իսկ ժամանակով և խոստացված րէֆորմներին:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՆԵՐՔԻՆ-ԱԳՈՒԼԻՍԻՑ

—

Յուլիսի 6-ին

Ներքին-Ագուլիսում կարևոր հարցերից մէկն էր, որ շուտ թէ ուշ պէտք է լուծվի, ուսումնարանական հարցն է: Հարցը նրանումն է՝ թէ արդեօք առաջիկայ ուսումնական տարում տեղիս դպրոցը կը մնայ երկդասեան կազմակերպութեամբ, թէ շատը միդասեանի կը վերափոխվի:

Դպրոցը բացվել է 1899 թւի վերջերում և այժմ ունի 4 բաժանմունք. պատրաստական, I, II և III, որտեղ ուսանում են 80 երեխաներ երկու սեռից: Նիւթական միջոցները դպրոցի, աւելանալով տարուց տարի, այժմ հասել են 1200 րուբլու: Այդ գումարը, իսկ առաջներում դրանից պակաս, բաւականութիւն չէ արել երկդասեան դպրոցի տարեկան ծախսը լրացնելու, այդ պատճառով էլ տարվայ ընթացքում դպրոցը մնացել է երբեմն մի քանի ամիսներով առանց երկրորդ ուսուցչի, ինչպէս 1900—1901 ուսումնական տարում—3 ամիս, իսկ 1901—1902—ամբողջ 6 ամիս: Ուսուցչի անհրաժեշտութիւնը տեղիս հասարակութիւնը ինքն զգաց և օգնեց ուսումնարանին, տալով անցեալ տարի միանուագ նպաստ, իր ներկայացուցիչների միջոցով 133 ր. և խոստացաւ այնուհետև չորունակ դպրոցի տարեկան պահանջվող ծախսի պակասը լրացնել այն պայմանով միայն, եթէ կը հրաւիրվի վարժուհի դպրոցի համար: Վարժուհին հրաւիրվեց անցեալ տարվայ սկզբում, որը և անընդհատ ծառայում է մինչև օրս:

Դպրոցի տարեկան ծախսը ներկայ 1903 թըւից Երևանեան նահանգի ժողովրդական ուսումնարանների դիրեկտորը նշանակել է 1370 րուբլի, իսկ դպրոցի եկամուտը այս տարի հասնում է 1230 ր., որը դուրս գալով 1370 րուբլուց, դէֆիցիտ է տալիս 140 րուբլի, որը պէտք է ծածկէ տեղիս հասարակութիւնը, եթէ ցանկանում է ունենալ երկդասեան դպրոց, իսկ հակառակ դէպքում շատը պէտք է միդասեան դառնայ ներկայ տարվայ սեպտեմբեր ամսից: Այժմ, երբ երկրորդ դասարանի չորրորդ և հինգերորդ բաժանմունքները պէտք է բացվեն և անհրաժեշտ է ունենալ այդ դէպքում երկրորդ ուսուցիչ կամ վարժուհի դպրոցի համար, մեր պատուելի հասարակութիւնը հրաժարվում է յիշեալ չնչին գումարը մուծնել, թէև խոստացել է, բոլորովին չը մտածելով և աչքի առաջ չունենալով այն Թշուառ դէպքը, որով դպրոցը դառնալով միդասեան նրանում էլ չեն բացվի բարձր բաժանմունքները և այժմեան 80 աշակերտների տեղ կը կարդան միայն 50, իսկ մնացածը կը թափառեն փողոցներում և կը մոռանան շուտով այն, ինչ որ սովորած էին ուսումնարանում.

Սովորում են գլխաւորապէս միջին և աղքատ դասակարգին պատկանող երեխաները, որոնք անկարող են ուսում առանալ աւելի բարձր դպրոցներում, միջոց չունենալու պատճառով: Ահա այդպիսի չքաւոր աշակերտները ու աշակերտուհիները, չնորհիւ գիւղիս «մեծապատիւ համփաներին», որոնք այնքան էլ մեծ կարիք չունեն դպրոցի, պէտք է մնան անուսում, որովհետև դրանք չեն մասնակցում ընդհանուրի հետ միասին լրացնելու ուսումնարանի բիւջէն: Ցարգելի պարոնները, որոնք կազմում են, այսպէս ասած, հասարակութեան գլուխը, դեկավարողները, ժողովներում առաջնակարգ տեղը բռնողները և ձայնաւորները, այդպիսի հարկաւոր դէպքերում խնայում են նուիրել իրանց կոպէկները գիտութեան տաճարին, որտեղ ուսանում են իրանց և իրանց դրացիների աղքատ երեխաները, որոնք լալով չեն հեռանում դպրոցի շէմքից. խնդրում և աղաչում են կարդացնել, եթէ կարելի է, ձրի: Ցոյս կայ, որ գիւղիս պատուելի պարոնները ուսումնարանի հարցը այլ ևս չեն գցիլ խորայատակ արկղի մէջ, այլ քանի շուտ է դատարկ բարեմաղթութիւններից և ցանկութիւններից կանցնեն դէպի գործողութիւնը, համերաշխ կերպով ամբողջ հասարակութիւնով կը գործեն յօգուտ դպրոցի, աշխատելով նախ և առաջ բարւոքել նիւթապէս նրա դրութիւնը, որպէս զի նա գոյութիւն ունենայ, ինչպէս մի ապահովված և օրինակելի դպրոց, որտեղ պէտք է չարունակ դաստիարակութիւն և ուսում ստանան իրանց երեխաները, որ ապագայում գիւղը ունենայ քիչ թէ շատ կրթված հասարակութիւն: Իսկ ովքեր անընդունակ են օգնելու, թող խոչընդոտ չը հանդիսանան սուրբ գործին, թողնեն իրանց դատարկաբանութիւնները, խղճալով անմեղ երեխաներին:

Մ. Ս.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Մինիստրների կօմիտէտը, բարձրագոյն բարեհաճութեամբ, որոշեց մի տարի եւ—սկսած

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԷՆ

—

Վենետիկ, յուլիսի 22-ին

«Տուրկինե»—Վարդապետները վիպագիր—Ներսէսեանները ու փոխառական [illegible]—Նոյնը [illegible]

Վենետիկի վանքէն անցեալ տարի այս ամիսներս հրատարակուեցաւ «Տ ո ւ ր կ ի ն ե վարդապետ», Ներսէսեանութիւն Հ. Երեմեանի. Նորթը մեր հին պատմական կեանքէն: Առաջին անգամն է որ Միխթարեան վարդապետ մը վէպ գրել կը փորձէ: Գրական [illegible] Ղազարէն [illegible] ասուած էր. աշխարհական ու վիպասանութիւնը [illegible]. Մեր մատուրական շարժման յառաջխաղացութիւնը զիտողները չառաւաց կրնային նշմարել թէ որ մը չէ որ մը վանական նորն ալ վիպասան ըլլալու պիտի ձգտէին: Երբ 1890-ին Վենետիկ եկայ, Այվազովսկիի յոբելեանին առթիւ, Պոլիս վերադարձիս, «Մ ա ս ի ս ի» յուլիս 15-ի թիւին մէջ կը գրէի. «Բոլոր ու ամեններէն, անոնք երազը որ կը լսուի մէ Միխթարեան նոր վարդապետները Վերջին, և երազը արդէն սկսած են իրականանալ [illegible] փիլիսոփայքեն և [illegible] վէպեր մեր ի նոր [illegible] վիպասան ըլլայ Այս, վիպասան ըլլալու երազը ունին. Առանց վէպի մտանամբութիւն չը

կայ, վէպը կեանքի ցոլացումն է. ժողովուրդ մը որ կեանք ունի, վէպ ունի»:

Այս կարծիքը մոքիս մէջ պատրաստուեցաւ, երիտասարդ վարդապետներու հետ ազգային ու գրական տեսութեանց փոխանակման առթիւ: Անդրադարձայ թէ նորերը ազգին հետ անմիջական յարաբերութեան մտնելու եռանդով բորբոքեալ էին. այն ատեն դեռ Երեմեաններ չը կային, բայց իրենցմէ նախորդ սերունդը արդէն զգացնել կուտար որ ս. Ղազարու շուրջը մտաւորական նոր հով մը կը դեգերի: Վիպագրական հեղինակութիւններ երկասիրելու փափագող վարդապետներուն մէջ էն աչքի զարնողը հովկասցի մըն էր, Հ. Բարսեղ Սարգսեան, որ կըղձար իր հայրենիքը Շիրակ վերադառնալով ժողովրդին մօտենալ, անոր կեանքը ուսումնասիրել և պատկերներ ստեղծագործել: Հ. Սարգսեանի մէջ զգայնիկ ոգի մը կը նշմարէի, խանդաղատող ու դիւրագորով. իրմով թերևս Դոդէական առաջին վիպասանը ունենայինք: Բայց վիպագրութեան երազը եռքէն ինքզինքը ամբողջովին բանասիրութեան նուիրեց, հրատարակեց յօդուածներ ու գրքեր, որոնք չատ ուշադրութիւն գրաւած են, և հիմակ ալ կը զբաղի պատմական աշխատասիրութիւններով, որոնք 19-րդ դարու մեր ազգային պատմութիւնը հետաքրքրական նորութիւններով պիտի ճոխացնեն: Բայց ս. Ղազարու բոլորտիքը դեգերող Ալիշանաշունչ հովը չանցաւ, չը գնաց ի բաց. փայփայեց «Նորագոյններուն» հոգին ու միտքը: Եւ ահա նախ կուենանք Հ. Սիմոն Երեմեան, որ Տ ո ւ ր կ ի ն-էն յառաջ Բ ա զ մ ա վ է պ-ին մէջ հրատարակեց կարգ մը վիպակներ ալ: Ասոնք թէև չատ կարճ, բայց միանալով Տ ո ւ ր կ ի ն ի հետ երեան կը հանեն տաղանդ մը որ զարգանալու վրա է և իր վերջնական ճանբան կը փնտռէ:

Կը կարծեմ թէ Հ. Երեմեան պիտի յաջողի առաջնակարգ դիրք գրաւել մեր վիպագրութեան մէջ. և որովհետև օրինակը առ մեզ համաճարակ է, ներելի է ենթադրել, թէ ուրիշ եկեղեցականներ ալ՝ Միխթարեան կամ ոչ, լուսաւորչական կամ կաթօլիկ, հայաստանցի կամ տարերկրեայ, պիտի փորձեն գրականութեան վիպական ճիւղը մշակել, այսօր կամ վաղը: Այս նախատեսութեամբ, աւելորդ չեմ համարեր քանի մը դիտողութիւններ ներկայացնել վարդապետ-վիպագիրներու ապագայ դպրոցին վրա, որ անշուշտ աշխարհական վիպասաններու դպրոցէն բաւական պիտի տարբերի:

—

Երբ կարդաւորները վիպագրի պաշտօնին ընտրելի կը ներկայանան, կը պարտաւորուինք իւրովի քանի մը հարցումներ ընել: Կուսակրօնին սիրտը պրկուած է, ու միտքը՝ իր պաշտօնին բերմամբն իսկ կաշկանդեալ. սիրապան մըն է, և նոր գաղափարին թշնամին: Կինը իր հոգեկան մերկութեամբը ու մարմնական զգլխիչ հրապոյրներովը երբեք պիտի երեւի վարդապետագիր վէպին մէջ: Վարդապետը պիտի կամենայ եկեղեցիին վարդապետութիւններուն ու պատուիրանքներուն հակառակող ո և է գաղափար պաշտպանել եթէ այդ գաղափարը իրեն գեղեցիկ ու օգտակար կը թուի: Վերջապէս, քարոզչութիւն ու աբուեստագիտութիւն կը ներդաշնակեն իրարու

Այս հարցումները, որոնց չարքը դեռ կրնայ երկարիլ, արհամարհելի չեն: Ջանանք նկատողութեան առած առեննիս, կրնդունենք, թէ վարդապետ մը աշխարհականներու անկախութիւնը չի կրնար վայելել: Բայց երբ վանականը առանց մենէ՝ աշխարհականներէս՝ արտօնութիւն խնդրելու և զայն ընդունելու, կելլէ վէպ կը գրէ, մենք ալ կատարուած իրողութեանց հանդէպ կը գտնուինք, և գործնականին մէջ պէտք է փնտռել այդ տարակուսական հարցումներուն պատասխանները:

Նախ՝ կնոջ խնդիրը. «հարկս հարկաւորաց, պատիւս արժանաւորաց»:

Վիպասան մը իրական կեանքի նկարագրութեան մէջ հարկադրուած է միշտ և համապազ կին մը ներկայացնել: Ո՛չ: «Իրական կեանք» բացատրութիւնը լայն ըմբռնումով մը կառնենք: Ժողովրդի մը հանրային կեանքն ալ «իրական» է, ու հայ վիպասանը՝ վարդապետ ըլլայ, թէ աշխարհական, կրնայ այդ կեանքը քննել, պատմել, իմաստասիրել, նկարագրել առանց սէրին միջամտութեանը: Մեր հանրային կեանքը կէս դարէ ի վեր ուշադիր դիտողները համոզուած են, թէ կինը դէպքերուն վրա որ և է ազդեցութիւն չէ ունեցած: Փառատենչութիւն, դրամամոլութիւն, եսին պաշտամունքը, ազգասիրութիւն, կրօնքի ու ցեղի նախանձախնդրութիւն հայը չարժած ու վարած են: Սէրը, ինչպէս եւրոպացին կը զգայ ու կըմբռնէ, մեզի համար միշտ մեռած զգացում մը եղած է: Հայերը սիրել չեն գիտեր: Հայ կինը երբէք մարդը վսեմ ոճրագործութեանց կամ առաքինութեանց մղելու իղձը չունի: Շատ քիչ պատահած է, որ հայու-

1903 թուականի սեպտեմբերի 4-ից մինչև 1904 թուականի սեպտեմբերի 4-ը—շարունակել ուժեղացրած պահպանութեան կարգը Թիֆլիս, Բաթում և Բագու քաղաքներում և Բագուի գաւառում։

—

«Кавказъ» լրագրում տպագրուած է Թիֆլիսի նահանգապետի հետևեալ որոշումը. «1903 թուականի յուլիսի 18-ին, ես, Թիֆլիսի նահանգապետս, համաձայն կովկասեան Կառավարչապետի՝ Թիֆլիս քաղաքի համար հրատարակած պարտադիր կանոնների, որոնցի ստորկանութեան պահանջը՝ համախմբումներ չը կազմել փողոցներում՝ անկատար թողնելու համար բանտարկել երեք ամսով. 1, Ծախվէրդով Սերգէյին (փականագործ), 2, Քափանաձէ Պաւլին (հացթուխ), 3, Մայսուրաձէ Բոժդէնին (հացթուխ), 4, Միկաձէ Գէօրգին (դերձակ), 5, Տուրկաձէ Վասիլիին (ձիաքարշի կօնդուկտօր), 6, Գուլիկուրով Գրիգորիին (ձիաքարշի կօնդուկտօր), 7, Գէօրգօբիանի Գէօրգիին (երկաթուղային բանուոր), 8, Ալասանիա Սամսոնին (փականագործ), 9, Ցենդուկիձէ Դմիտրիին (փականագործ), 10, Ազաջանով Մանուկին (ներկարար), 11, Օզգումեյով Դաւթին (բանուոր ձիաքարշի գործարանում). 12, Մնջոյեան Խաչատուրին (գործակատար)։ Երկու ամսով.—1, Սօնակէ Լավրէնտիին (փականագործ), 2, Խուրցելով Պետրին (բանուոր)։ Մէկ և կէս ամսով, 1, Լէբանիձէ Գէլակտիօնին (հացթուխ), 2) Գուրքէլաձէ Գէօրգիին (ներկարար), 3, Սիմօնով Օհանէսին (ներկարար), 4, Գաձէլիձէ Ալէքսէյին (հացթուխ)։ Վերոյիշեալ անձերից իւրաքանչիւրի բանտարկութեան ժամանակամիջոցը պէտք է հաշուել 1903 թուականի յուլիսի 17-ի առաւօտեան ժամի 9-ից»։

—

Երեկ, յուլիսի 19-ին, Շուշուց մենք ստացանք հետևեալ հեռագիրը. «Մատթէոս վարդապետ Վեհափառ Կաթողիկոսից հաստատուած է Շուշու թեմական դպրոցի տեսուչ»։

—

Կովկասեան կայսերական գիւղատնտեսական ընկերութեան փոխ-նախագահ իշխան Գրուզինսկի ներկայացրեց՝ գիւղատնտեսական արդիւնաբերութեան կարիքները քննելու համար բարձրագոյն հաստատուած առանձին խորհրդին մի ընդարձակ զեկուցում, որ կազմել է ընկերութեան խորհուրդը. Զեկուցման մէջ զետեղուած են այն բոլոր որոշումները, որոնք տեղի են ունեցել ընկերութեան բազմաթիւ ժողովների մէջ 1902 և 1903 թուականների ընթացքում. Ընկերութեան փոխ-նախագահը զեկուցման հետ ներկայացրած իր գրութեան մէջ խնդրում է, որ Բարձրագոյն հաստատուած առանձին խորհուրդը, գիւղատնտեսական կարիքների մասին այս կամ այն որոշումը կայացնելիս անուշադիր չը թողնէ Կովկասեան Գիւղատնտեսական ընկերութեան ընդհանուր ժողովների որոշումներն ու կարծիքները։

—

Հաղորդակցութեան ճանապարհների մինիստրութիւնը որոշել է ռուսաց երկաթուղիների մարդատար գնացքների վագոնները լուսաւորել էլէքտրականութեամբ։

—

ԱԼԷՔՍԱՆԴՐՕՊՕԼԻՑ մեզ հաղորդում են. «Այս օրերս մեր գաւառի Թալին-օղլի գիւղում տեղի ունեցաւ հետևեալ դէպքը. Այս գիւղի մի բնակիչ Համբար անունով ուզում է պսակել իր որդուն, Վարդավառի երկրորդ, այն է մեռելոցի օրը. ծխատէր գործակալ քահանան մերժում է ասելով, որ եկեղեցական օրէնքով, անկարելի է այդ օրը պսակ կատարել, և պէտք է յետաձգել մինչև հետևեալ օրը. գիւղացիները պահանջում են քահանայից, որ անպատճառ կատարէ պսակը. բայց քահանան դարձեալ մերժում է. վերջիններս դիմում են Իմիրխան գիւղի քահանային և խնդրում, որ պսակադրէ իրանց նշանադրուածներին. Իմիրխանու քահանան համաձայնւում է սակայն, երբ տեսնում է որ խռովութիւնը շատանում է, հրաժարւում է պսակադրել»։

—

ՇՈՒՇՈՒՑ մեզ գրում են. «Մեր գրադարանն ընթերցարանը գտնւում է մի այնպիսի տեղ, որ այնտեղ նստել ու կարդալը միանգամայն անհնարին է դառնում, մանաւանդ ամառ ժամանակը, երբ լուսամուտները բաց են լինում. Գտնւելով շատ մօտ «Թոփխանա» կոչուած տեղին, ուր առաւօտից մինչև երեկոյ մրգավաճառների ձայնն է լսւում, որոնք շատ բարձր ձայնով գովում են իրանց եմիշը, ձմերուկը և այլն, և երբեմն էլ հէնց ընթերցարանի դիմացում գտնւող գինետան կռիւները, անհնարին են դարձնում ուշադրութիւնը լարած կարդալ. Աւելացրէք այս բոլորի վրա և այն, որ ընթերցարան-գրադարանը խոնաւ է, այն ժամանակ ամէն ինչ հասկանալի կը լինի. Ու ինչու համար չեն փոխում այդ բնակարանը—անհասկանալի է բոլորովին»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԼԵՒՈՆ XIII ՊԱՊԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

IV

Լեոն XIII 259-երորդ պապն է Հռոմի Աթոռի վրա և նա՝ քահանայապետների այս երկար շարքում երկրորդն է, որ այդքան երկար ժամանակ գահակալած է։ Սովորութիւն է, որ ընտրութիւնից յետոյ նորընտիր քահանայապետին ասում են Non videbis annos sancti Petri (Ս. Պետրոսի տարիները չես տեսնի)։ Այսինքն Ս. Պետրոսի չափ, որ 25 տարի վարել է եկեղեցու գլխաւորութիւնը, չես կարող վարել իշխանութիւնդ։ Բայց Լեոն XIII ոչ միայն Ս. Պետրոսի այդ 25 տարիները տեսաւ, այլ նա այս տարի 2 յոբելեան էլ տօնեց իբրև յաղթանակ իր երկարամեայ աչքող գահակալութեան։ Յունվարի 14-ին նա կատարեց իր եպիսկոպոսութեան 60 ամեակը և փետրվարի 7-ին քահանայապետութեան 25 ամեակը։ Իսկ առաջիկայ դեկտեմբերի 6-ին էլ պատրաստւում էր տօնելու կարդինալութեան 50-ամեակը։ Հռոմէական եկեղեցական նուիրապետութեան մէջ այս բանը շատ հազուագիւտ երևոյթ է։

Այժմ տեսնենք, թէ ինչպէս են հայերը մասնակցել պապի զանազան յօբելեան հանդէսներին։

Լեոն XIII իր առաջին յօբելեան հանդէսը տօնեց 1887-ին, երբ լրանում էր քահանայութեան յիսնամեակը.—Այս տօնը շնորհաւորելու համար Կ. Պօլսից Հռոմ գնաց Ազարեան պատրիարքը, իբրև ներկայացուցիչ Թիւրքիայի հայ-կաթօլիկների։ Յօբելեանի հանդէսին մասնակցել են նաև եւրոպաբնակ հայ-կաթօլիկները, Վիեննայի և Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութիւնները և Լէմբէրգի հայ-կաթօլիկ արքեպիսկոպոսը.—Ս. Հայրն այդ միջոցին շատ մեծ քանակութեամբ նուէրներ ստացաւ թէ կաթօլիկ և թէ ոչ-կաթօլիկ անձերից, սկսած կայսրներից մինչև աղքատ գիւղական համայնքը.—Սուլթան Համիդ և Սպանիայի թագուհին նուիրեցին մի-մի ծանրագին մատանի, Գերմանիայի կայսրը գոհարազարդ մի հայրապետական թագ, Ֆրանսիական հասարակապետութիւն նախագահը՝ հռչակաւոր Սէվրի գործարանի արդիւնքներից մի սքանչելի անօթ (վազա) և մի շքեղ թանաքաման իր պարագաներով։ Աւստրիայի կայսրը ուղեց գոհարազարդ մի խաչելութիւն և այլն։ Վատիկան հասած անթիւ նուէրների մէջ կային նաև հայերի կողմից նուէրներ։ Մէկը Վիեննայի Մխիթարեան Միաբանութիւնիցն էր, ամբողջապէս մտածւած և մասամբ գործւած հանգուցեալ Մեծանուն Այտընեանից։ Սա՝ հայլատինական մի փառահեղ մատեան էր, որ ներկայացնում էր XII դարի հայոց նկարչական արուեստը։ Բնագիրն է՝ Գրիգոր Զ. հայոց կաթողիկոսի՝ Հռոմի քահանայապետին գրած սիրոյ մեծարանքի և շնորհակալութեան թուղթը, Լեոն Ա. Կիլիկիայի թագաւորի թագադրութեան առիթով, երբ պապը յատկապէս մի արքեպիսկոպոսի ձեռքով հայոց թագաւորին հռոմէական թագ էր նուէր ուղարկել։ Մատեանը բաժնուած էր 3 մասի։ 1) Գրիգոր կաթողիկոսի գրած թուղթը՝ հայերէն երկաթագիր, ճիշդ այն ձևով, որ XI և XII դարերում սովորական էր, գոյնզգոյն՝ կարմիր, կապոյտ կամ ոսկեգոյն։ 2) Նոյն թղթի լատիներէնը՝ հին գոթական տառերով. և 3) պապի՝ Իննովկենտիոս III-ի պատասխանը հայոց կաթողիկոսին։ Տարակոյս չը կայ, որ գործի գլխաւոր հետաքրքրաշարժ մասը հայկական բաժինն էր, ուր ինչպէս ասինք, առաջ էր բերուած XII դարի Հայաստանը՝ թէ իբրև նկար և թէ իբրև դրչութեան արուեստ։ Այս նուէրով Այտընեան գեղարուեստագէտ աբբահայրը՝ մի և նոյն ժամանակ ապացուցանում էր քաղաքակիրթ աշխարհի առջև, որ հայ ազգն էլ հին ժամանակներում ունեցել է ոչ աննչան գեղարուեստական կրթութիւն։ Վիէննայի նուիրակ կարդինալը յատուկ գրութեամբ յանձնարարել է այս նուէրը Լեոն պապին.—Վիէննայի Մխիթարեան Միաբանութեան՝ Հռոմի Աթոռի մօտ ընդհանուր գործակալը՝ Հ. Տիմոթ. վ. Լիմոնճեանց թագադիր Աբբայ, անձամբ և հանդիսաւորապէս մատուցել է այս նուէրը Լեոն պապին։ Հռոմի լրագիրները մեծ գովասանքով խօսեցին այս նուէրի մասին։ Իսկ կարդինալ Ռամպօլլա՝ յանուն Լեոն XIII-ի Այտընեան արքեպիսկոպոսին գրած շնորհակալութեան նամակում ասում էր, թէ այդ մատեանը «թէ ներքուստ և թէ արտաքուստ ճարտար յօրինւած մի հատոր» է։

Երկրորդ նուէրն էր՝ Ազարեան պատրիարքի ձեռքով մատուցած քահանայապետական ուրարը ոսկեկուռ, մետաքսեայ ասեղնագործութեան մի հրաշակերտ, որ գործել էին Կ. Պօլսի հայ-կաթօլիկների օրիորդաց վարժարանի աշակերտուհիները։ Ուրարի երեսի վրայի զարդագեղ գծագրութիւնը՝ XVI դարի ոճով էր կազմւած։ Ուրարի վրա գոյնզգոյն զարդերով նկարւած էին՝ 1) Հռոմի պապի զինանշանը և 2) Նոյեան տապանը Արարատի գագաթի վրա։ Ուրարի ծայրերից կախւած ոսկեհիւս 2 ժապաւէնի վրա հայերէն և լատիներէն հետևեալ ուղերձն էր գրւած. «Լեոնի երեքտասաներորդի Մեծի Քահանայապետի՝ ի հանդէս յիսնամեայ քահանայութեանն Ստեփաննոս Պետրոս Ժ. Ազարեան պատրիարք տանն Կիլիկիոյ՝ ի նշան երախտապարտ սիրոյ և հաւատարմութեան Կաթողիկեայ Ազգին Հայոց նուիրէ զուրարս ոսկեկուռն ընծելուզեալ տոհմային ճարտարութեամբ։ Ի Կ. Պօլիս, Ց. Տ. 1887»։

1893-ին Լեոն XIII-ի յիսնամեայ եպիսկոպոսութեան յօբելեանի համար Հռոմ էին հաւաքւել բաւական մեծ թւով հայ ուխտաւորներ։ Փետրվարի 7-ին Ս. Պետրոս եկեղեցում պապը հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցանէր և առաւօտ ժամի 9-ին արդէն եկեղեցու դռները փակել էին, որովհետև արդէն 80,000 հոգի էին մտել և տեղաւորւել եկեղեցում։ 40 կարդինալ և 200 կաթօլիկ եպիսկոպոս մասնակցում էին եկեղեցական հանդէսին։ Դրանց մէջ էին նաև Ազարեան կաթողիկոս, Այտընեան արքեպիսկոպոս և 4 ուրիշ հայ-կաթօլիկ եպիսկոպոսներ և գաւառական առաջնորդներ։ Փետրվարի 9-ին Վատիկանի ընդունելութեան սրահները բացւեցան և պապը սկսեց իր յօբելեանի համար Հռոմ եկող բարձրաստիճան անձերին և ուխտաւորներին կարգով ընդունել։ Առաջին հանդիսաւոր ունկնդրութիւնը Լեոն XIII շնորհեց հայերին։ Հայ պատուիրակութիւնը բաղկացած էր 50 հոգուց, որոնց ընկերանում էին և 2 օտարական՝ մէկը Հռոմի օսմանեան հիւպատոսն էր և միւսը մի իտալացի հնագէտ ուսումնական։ Պատուիրակութեան մէջ կային Ազարեան, Այ-

---

հին հայ մարդը ազգային գործունէութեան մէջ նետէ։ Մատի վրա կրնան համրուիլ այն հայ կիները, որոնք իրենց ամուսինները հանրային կեանքով զբաղեցնել ուզած ըլլան, որպէս զի իրենք ալ պարզ բուրժուաի մը կինը չըլլան։

Հայ էրիկ մարդուն և կնոջ յարաբերութեան գործերն ու խնդիրները պէտք է անհատական կեանքի մէջ փնտռել և հոն ուսումնասիրել. արդ մեր հանրային կեանքը շատ բազմաբեղուն է, ու մեր հոգեբան վիպասանները այնքան նեղը չեն մնացած, որ ամէնին ալ, աշխարհական թէ եկեղեցական, երթան ննջասենեակներու և հարսանեկան առագաստներու շուրջը դեգերին։ Եկեղեցական վիպագիրը իրականութիւնը իր իսկական երևոյթներուն մէջ քննելով, ամէն ազատութիւն կը վայելէ, անոր այն դրուագները միայն առնել ուր կինը սիրատարփ կամ սիրատռփ չի չողար։

Իսկ երբ վիպասանը իդէական աշխարհ մը թափանցել ուզէ, փափագի ներկայացնել տիպարներ, որոնք իրականութեան մէջ կամ բնաւ, կամ ամբողջովին երևան չեն եկած, որոնք երբէք չեն ապրած, բայց կրնային երևան գալ, կրնային ապրել, այն ատեն իր վայելած ազատութիւնը լայնասահման է։ «Մաքրութեան» վերին բնազդումները այնքան հեռուն կարող է արփաթևել, որքան իր օրաթորչ երևակայութիւնը կը զօրէ, ու հոն փնտռել «մարմնատեսիլ քերովբէ»-ներու պատկերները։

Սակայն երբ վէպին մէջ կեանքի իրականութենէն կամ մտացածին նկարներէն դուրս նաև գաղափար մըն ալ պէտք է մարմնացնել, այն ատեն աշխարհական եկեղեցականին վրա մեծամեծ առաւելութիւններ կը վայելէ։ Մէկուն առջև անծայրածիր կը պարզուի մտածելու հորիզոնը, միւսին միտքը պրկուած, կաշկանդուած է «Հնազանդութեան» սարքերովը։ Ընկերական ո և է խնդրի ուսումնասիրութեանը համար եկեղեցականը կանոնագիրք մը իրեն առաջնորդ ունի՝ իր եկեղեցիին օրէնքները, զոր քննադատելու իրաւունքէն զուրկ է իրեն համար, իմաստասիրութիւնը՝ ընդ գերիշխանութեամբ աստուածաբանութեան է. ու պատմութիւնը պէտք է ուսումնասիրէ ոչ միայն չը շեղելով քրիստոնէական ոգիէն, այլ և՝ իր պատկանած մասնաւոր եկեղեցիին շահերուն համաձայն։ Մի անգամ ընդ միշտ ճշմարտութիւնը գտնուած է։ «Անդ կացցես և զխաւար մի տեսցես»։

Եւ սակայն, եկեղեցականը միթէ մենակ վիպասանութեան մէջ է, որ իբր «մտքի մարդ» կերևի—կամ աւելի ճիշդը, գոնէ հայոց համար, պիտի երևի։ Ո՛չ։ Եկեղեցականը ատենաբան է, պատմագիր է, իմաստասէր է. գրականութեան զանազան ճիւղերը կը մշակէ միշտ իր եկեղեցին հաւատարմութեամբ։ Արդ, եթէ «մտքի կաշկանդումը» արգելք մը չէ ատենաբան, պատմագիր, իմաստասէր ըլլալու, ինչո՞ւ մտքի այդ մի և նոյն կաշկանդումը արգելք մը պիտի դառնայ երբ եկեղեցականը վիպասանութեան սահմանները թեւակոխել ուզէ։ Գաղափարի մը պաշտպանութեանը կամ դատապարտութեանը նուիրուած վէպ մը, պարզապէս գրականութեան մէկ ճիւղը կը ներկայացնէ, ուրիշ ճիւղերէն կը տարբերի ձևովը և ոչ թէ էութեամբը։ Այսպէս, ընկերաբան մը ալ այդ մի և նոյն պաշտպանութիւնը վէպին կամ թատերգութեան միջոցաւ կը ստանձնէ։ Եկեղեցականները կրնան անոնց դէմ կանգնիլ ու համազօր զէնքերով կռուիլ։ Մէկը՝ ամուսնալուծութեան դէմ կելլէ իրաւաբանական, տրամաբանող գրուածներով, ուրիշ մըն ալ վէպին կամ թատրոնին դիմում կընէ մաքառումին համար։

Օրինակները առնել և շարելու պէտք մը չենք տեսներ։ Բայց, վէպին սահմաններէն դուրս չելլելով, կ'ըսենք, թէ ամէն անոնք, որ ազատամիտ են, բնականաբար միշտ յարգանք ունին ամէն լաւ խորհող ու լաւ գրողի, հոգ չէ թէ գաղափարակից չգտնուին։ Վէպի մը մէջ նկատողութեան չենք առներ գաղափարի մը ըստ մեր համոզման օգտակարութիւնը կամ փնասակարութիւնը, այլ՝ անոր արուեստը և գրական արժանիքը։ Երբ նոր վէպ մը երևան կուգայ, զայն երկու մասի բաժանած կը քննենք։ Անոր պաշտպանած կամ դատափետած գաղափարը, ու՝ էսթեթիկը։ Երբ կարծիքի ազատութիւնը կ'ընդունինք, վէպին մէջ՝ իբր քննադատ՝ արուեստը նկատողութեան կ'առնենք։ Վէպ մը, որուն պաշտպանած դատին գաղափարակից ենք, կրնանք զայն օգտակար հռչակել, բայց թէ իբր գեղարուեստական գործ գէշ գրուած է, կը քննադատենք ու կը պախարակենք։ Իսկ անդիէն ուրիշ վէպ մը, որուն գաղափարներուն հիմնովին հակառակորդ ենք, զայն կը դրուատենք, երբ արուեստի գործ մըն է։ Ու ձգենք որ, վէպը միշտ մասնաւոր դատ մը պաշտպանելու, գաղափար մը տարածելու կոչում չունի։ Վիպասանը եթէ կրնայ փիլիսոփայ-նկարիչ մը ըլլալ, կրնայ նաև կեանքի պարզ նկարիչ մըն ալ ներկայանալ։ Ուրեմն ապահարզանին դատը կրնայ պաշտպանել վարդապետական ծանր գրուածքով մը. ուրիշ մըն երբ վարդապետէ մը գրուած վէպ մը կարդամ, ազատ եմ անոր համակարծիք չգտնուել ընկերական, իմաստասիրական, պատմական, կրօնական խնդիրներու մէջ, իսկ իմ ուշադրութիւնս գրաւողը իր արուեստն է։

Բայց վարդապետ մը կրնայ արուեստագէտ մը, մեծ գրագէտ մը ըլլալ։ Ոչ ոք ժխտական պատասխան կրնայ տալ։ Քիչ մը բարձրերէն օրինակ բերենք։ Պօսիւէ մը, Ռընան մը գաղափարներով իրարմէ շատ կը տարբերին, տարբեր ժամանակներ ապրած են, Ֆրանսայի էն երևելի գրագէտներուն շարքին մէջ առաջնակարգներ։ Իսկ մենք՝ Ալիշան արուեստագէտ կը փայլի Տխրունի-ին ու Յուշիկին շատ էջերուն՝ և Պայրնի Իտալի-ի թարգմանութեան ամբողջութեանը մէջ։ Հիւրմիւզ ու Բագրատունի իրենց թարգմանութիւններովը գրեթէ միշտ արուեստագէտներ կը ներկայանան, ու Հայկը գլուխ-գործոց էջեր ունի։ Հայրիկին ու Սրուանձտեանցին գրքերը կը հաւատեն, թէ անոնց հեղինակները աւելի ընդարձակ, ու նաև եւրոպական զարգացմամբ եթէ օժտուէին, մենք երկու մեծ գրագէտ պիտի ունենայինք, թէև վարդապետ միայն անոնք։

Այս քանի մը դիտողութիւնները աչքի առջև ունենալով, որ ի հարկին պիտի քննենք եկեղեցականներու վիպական գրականութիւնը, որուն առաջին պտուղը Հ. Երեմեանին Տուրկինն է։

***

տընեան և Հռոմ գտնվող բոլոր հայ եպիսկոպոսները, վարդապետները, աշխարհականները և Լևոնեան ու Ուրբանեան կղերանոցների հայ աշակերտները՝ իրանց ուսուցիչներով և վերակացուներով։ Ազարեան պատրիարքը յանձնարարութիւն ունէր յանուն սուլթանի շնորհաւորել պապի յոբելեանը, ուստի այս յանձնարարութիւնը իտալերէն լեզուով կատարելուց յետոյ, իբրև կաթօլիկ հայոց եկեղեցական գլուխ՝ յայտնեց իր հօտի խնդակցութիւնը և ընծայեց Կ. Պօլսի հայ-կաթօլիկ կոյսերի աշխատասիրած՝ խորանի մի նուարտան, որի մէջտեղը բանված էր քահանայապետի զինանշանը։ Այնուհետև Ազարեանն կաթողիկոս ներկայացրեց իր հետ եղողներին։ Ազարեանից յետոյ խօսել սկսեց Այտընեան արքեպիսկոպոս, որը ընծայեց իր միաբանութեան կողմից Վիէննայի Մխիթարեան տպարանում տպված մի նշանաւոր մատեան, այն է՝ «Որ օրհնեա զայնոսիկ» պատարագի աղօթքը 50 լեզուով *)։ Այտընեանից յետոյ Եգիպտոսի առաջնորդը Աշչեհիրլեան եպիսկոպոս ընծայեց փղոսկրեայ մի քահանայապետական գաւազան, որի վրա անմիջապէս նստեց Լեոն XIII։ Յետոյ միւս մասնակցողները մօտեցան նրա աջը համբուրելու և յոբելեարը ամենի համար էլ մի մի յարմար խօսք գտաւ։ Այնուհետև պապը Ազարեանի հետ առանձնացաւ իր կաբինէտում։

Հետևեալ օրը Հռոմի մէջ փառաւոր հայկական եկեղեցական հանդէս կար, Ազարեանի նախագահութեամբ և բազմաթիւ հայ եպիսկոպոսների, վարդապետների և ժողովրդի մասնակցութեամբ։

Վերջին հայ պատուիրակութիւնը, որ ներ-

[illegible]

կը։ Բայց մենք մի րոպէ իսկ չենք կասկածում, որ նրա յաջորդն էլ նոյն համակրութեամբ կը վերաբերվի այդ խնդրին և կիրագործէ հանգուցեալ «արևելասէր քահանայապետի» հանդիսաւոր խոստումը, որից կախված է 50,000 հոգուց բաղկացած ռուսահպատակ հայ-կաթօլիկ համայնքի հոգեկան անդորրութիւնը և եկեղեցական բարեկարգութիւնը։

Սարուխան

ՆԱՄԱԿ ԿԻՊՐՈՍԻՑ

—

Նիկօսիա, յուլիսի 2-ին

Մինչև մօտ ժամանակներս Կիպրոսի հայ գաղութը չունէր չափահասներու գիտակցութեան և զարգացման սատարող ո և է հաստատութիւն։ Տարիներ առաջ Նիկօսիոյ մէջ և յետոյ Լառնաքայի մէջ ընթերցատուններ հիմնված էին, բայց անոնք կարճատև կեանք ունեցած էին։ Հետևաբար թէ տեղացի և թէ գաղթական հայ երիտասարդներ մեծաւ մասամբ ստիպված էին սրճարաններ և զբօսավայրեր դիմել և կամ առանձնացած կեանք վարել։ Եկեղեցին ալ պահ մը դադրած էր բոլոր հայերուն համար համախմբութեան կեդրոն մը ըլլալէ, քանի որ ժողովուրդը պառակտեալ էր «թաղականի, վարդապետի» կռիւներով։

Ահա այս վիճակին մէջ, մեծ եղաւ ուրախութիւնը ողջամիտ անձնաւորութեանց, երբ խումբ մը ազգայինք անցեալ տարի հիմնեցին ընթերցատուն մը։

«Հայ Լսարան-Ընթերցատունը» շատ մը օգուտներէն զատ, ժողովուրդը հաշտութեան խնդրին մեծապէս նպաստեց։ Ընթերցատունը յուզիչ տեսարան մը կը ներկայացնէր ապրիլի 21-ի երեկոյեան, երբ վերջ տրվեցաւ մի քանի տարիէ ի վեր շարունակվող կռիւներու։ Այդ երեկոյին հոն ներկայ էին հաշտարարներէ զատ՝ գրեթէ բոլոր այն անձերը, որոնք վաղուց ի վեր թշնամացած էին։ Հաշտ հանդէս մը ի բարու հակառակ դիրքի մէջ կը գտնվէին։ Հաշտութիւնը կնքվեցաւ և անմիջապէս արտայայտվեցան սիրոյ և եղբայրակցութեան այնպիսի նշաններ, որոնք ամենուն վրա խորապէս ազդեցին։ Խնդութեան, հիացման և ծափերու մէջ նուիրագործվեցաւ օրվան հաշտութիւնը, որ կատարեալ յոյս կը ներշնչէ, թէ այլ ևս սէր և համերաշխութիւն պիտի տիրեն Կիպրոսի մէջ։ Երանի թէ մեր փոքր գաղթականութեան այս ընթացքը իբր օրինակ ծառայէր պառակտված ուրիշ հայ գաղթականութեանց ևս։ Պէտք է խոստովանիլ, որ այս հաշտութեան առթիւ մանաւանդ մի քանի անձնաւորութեանց հնարամիտ գործունէութիւնները յաջողութեան մեծ ատաղձներ եղան։

Ընթերցարանն, ի հարկէ, այս միութենէն օգտվեցաւ, և իր անդամներուն թիւը գրեթէ կրկնապատկվեցաւ։ Ասկէ զատ՝ հաշտութեանց առթիւ ուրանդամ ազգայիններէ ոմանք ևս այցելութիւն տուին և դրամական նուէրներ ըրին։

Ընթերցատան մէջ բացի սովորական ընթերցումներէ և ընկերական տեսակցութիւններէ տեղի կունենան նաև կիրակնօրեայ լսարաններ, որոնց միջոցին ատենաբանութիւններ և երբեմն ալ օգտակար նիւթերու վրա վիճաբանութիւններ կը լինին։

Ինչպէս որ յայտնի է՝ ընթերցատունը իր բուն նպատակին ծառայելու, և աւելի օգտակար լինելու համար՝ պէտք ունի գրքերու։ Կիպրոսի հայ Ընթերցատանն այս մասին քիչ շատ քաջալերվեցաւ, և թերթերու ու գրքերու նուէրներ ալ ստացաւ, բայց դեռ շատ փոքր գրադարան մը միայն կրցած է կազմել, և իր պակասները լեցնելու համար շատ ձեռնտւութեանց պէտք ունի։ Մեր ազգային հեղինակները և բարեսէրները վստահ լինին, որ Կիպրոսի Ընթերցարանին նուիրված գրքեր և թերթեր մեծապէս պիտի գնահատվին և իրենց նպատակին պիտի ծառայեն։

Այս լսարան-ընթերցատունը իր հաստատվելէն ի վեր, այսինքն 9 ամսվան շրջանին մէջ, այնպիսի յառաջդիմութիւն ունեցած է, որ յոյս կուտայ աւելի կարևոր դիրք գրաւելու և աւելի օգտակար ըլլալու։

Լսարան-ընթերցատան հասցէն է.

Armenian Clube, Nicosia. (Cyprus)։

Մ. Սուլթանեանց

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—Հռոմից հեռագրում են Պետերբուրգի լրագիրներին. «Պապի թաղումը առժամանակեայ է միայն. մի տարուց յետոյ նրա մարմինը կը տեղափոխեն ուրիշ դամբարան։ Հանգուցեալ Լեոն XIII-ի կտակը կազմված էր 1900 թւականի յուլիսի 9-ին։ Պապը իր հայրենական կալուածները կտակել է իր ընտանիքին, միացած բոլոր գոյքերը նա թողել է եկեղեցուն, որովհետև այդ գոյքերը, մինչև անգամ ընծաները, նա ձեռք է բերել որպէս կաթօլիկ եկեղեցու գերագոյն ներկայացուցիչ։ Այն գումարը, որ մնացել է Լեոն XIII-րորդի մահվանից յետոյ և առհասարակ կտակի մանրամասնութիւնները դեռ ևս յայտնի չեն։—Ներկայ րոպէում պապական գահի ամենահաւանական թեկնածուները համարվում են կարդինալներ Ռամպոլլա և Օրէլիա։ Վաննուտէլլի մեծ հաւատ չէ ներշնչում կարդինալներին և բացի դրանից շրջապատված է բազմաթիւ ազգականներով։ Եթէ հաւատալու լինենք իտալական լրագիրներին՝ Օրէլիայի համար այժմ պատրաստ են ձայն տալու 25 կարդինալներ, որոնցից 18-ը Հռոմի կուրիայից են, իսկ 7-ը աւստրօ-գերմանական։ Ռամպօլլային ձայն կը տան 27 կարդինալներ, որոնցից 11-ը Հռոմի կուրիայից, 4-ը իտալական նահանգներից, 5-ը՝ սպանիական և 7-ը՝ ֆրանսիական։ Ընտրութեան անհրաժեշտ ձայների քանակութիւնը 42 է։

—Անգլիական լորդերի ժողովը ընդունեց առաջին ընթերցանութեան ժամանակ Իրլանդիայի հողային ռէֆօրմի օրինագիծը, ինչպէս նաև ուսումնարանական ռէֆօրմի օրինագիծը։

—Ամերիկական լրագիրների ասելով, կարդինալ Գիբբօնս կօնկլավի նախապատրաստական ժողովներում հարց է բարձրացրել այն մասին, որ տարէքի մի որոշ սահման նշանակվի այն անձանց համար, որոնք ներկայանում են պապական աթոռի թեկնածու։ Մինչև այժմ ոչ ոք կարդինալներից չէր համարձակվում այդպիսի հարց բարձրացնել և զառամեալ հասակը երբէք չէ համարվել արգելք պապական խոյրը ստանալու։ Կարդինալ Գիբբօնս—ամենահամարձակը և քաջը կարդինալներից—առաջինն է բարձրացնում այս հարցը, ակներև է, ցանկութիւն ունենալով հեռացնել ընտրութիւնից Օրէլիային, որ 70-ից անց հասակ ունի։ Սակայն շատ կասկածելի է, որ այդ հարցը համաձայնութիւն գտնի նոյն իսկ համեմատաբար աւելի ջահէլ կարդինալների կողմից, մանաւանդ այժմեան տրամադրութեան ժամանակ, երբ կարդինալները չեն ցանկանում ոչ մի փոփոխութիւն անել պապի ընտրութեան կարգի մէջ, որ սահմանված է դարեր առաջ։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՄԱՆՐԱՆԿԱՐ

—

Դասախօսութիւնը տեղի ունէր գիւղում։ Լսողները գիւղացիներ էին, հասարակ երկրագործներ, հովիւներ իրանց գիւղական հագուստներով։

Գիւղացիները լսում էին հանգիստ կերպով։

—Այժմ ցոյց կը տամ գործիքների արած գործը, որ դուք ձեր աչքով տեսնէք և ինքներդ համոզվէք իմ ասածների ճշտութեան մէջ։

Գործիքները գործի գցվեցին։ Փոքրիկ անիւներն սկսեցին շարժվել։

Լսողները սկսեցին լարված ուշադրութեամբ հետևել գործիքների գործողութեանը։

—

Այն, ինչ ես պատմում եմ, տեղի ունէր Փամբակի Մեծ-Ղարաքիլիսա գիւղում։

Այնտեղ այս տարի մի հետաքրքրական փորձ է անվում։ Գիւղացիներին գործնականապէս սովորեցնում են, թէ ինչպէս պէտք է կատարելագործել տեղական կաթնատնտեսութիւնը։

Գիւղացիներին ցոյց են տալիս սեր զատող գործիքը կամ սեպարատօրը։

Իսկ դա մի գործիք է, որ շատ դիւրացնում է գիւղացու գործը, երբ նա պէտք է կաթից սեր ստանայ։

Գիւղացին սեր ստանալու համար պէտք է կաթը փռէ և սպասի մի կէս օր, կամ մի օր։ երբեմն և աւելի. իսկ սեպարատօրը կարողութիւն է տալիս նոր կթած կաթից իսկոյն ստանալ սերը։

—Ահա կաթը կածենք, ասում է դասախօսը, գործիքի մէջ և տեսէք թէ ինչ է լինում։

Արդարև մի քանի րոպէից յետոյ արդէն սերը բաժանվում է կաթից։

Փորձը համոզեցուցիչ է։

Սակայն դրանով դեռ չէ վճռվում հարցը։

—

Գործիքը երեք շաբաթ շարունակ գործում է գիւղի շրջանում, նրա լեռնային արօտներում, գիւղացիների աչքի առաջ նրանց դիտող և քննող վերահասութեան տակ։

Գիւղացիները կարծես տեսնում են և չեն տեսնում, կարծես համոզվում են և չեն համոզվում։

Կասկածը հալածում է նրանց։ Զգուշութիւնը թելադրում է նորից նայել, նորից համեմատել, նորից հաշւել։

—Պէտք է լաւ համեմատել, ասում է գիւղացիներից մէկը։

—Պէտք է, պէտք է, կրկնում են միւսները։ Եւ սկսում են համեմատել։

—Նոր գործիքով ամեն բան մաքուր է, ասում է մէկը, այդ ճիշդ է, ուրանալ չէ կարելի։

—Եւ շուտ է կատարվում ամեն բան, ասում է միւսը, այդ էլ ճիշդ է։

—Եւ ստացված իւղը աւելի քաղցր է, նկատում է երրորդը։

Այդտեղ սկսվում է փոքր վէճ, որ վերաբերում է ճաշակի տարբերութեան։

—Բայց գուցէ նոր գործիքով աւելի քիչ իւղ է ստացվում, նկատում է մէկը։

—Պէտք է անպատճառ կշռել և համեմատել թէ կաթը և թէ իւղը, համաձայնվում են բոլորը։

Անցնում են օրեր։ Վերջապէս կարելի է համեմատութիւն անել։

Նոր գործիքից իւղ շատ է ստացվել։

—Այն, ինչ որ առաջ ստանում էինք եօթն օրում, այժմ ստացվեց հինգ օրում, բացականչում է գիւղական կանանցից ամենակրտսերը։

Նոր գործիքի աջողութիւնը կարծես անախորժ տպաւորութիւն է թողնում աւելի հասակաւորների վրա։

Ասացի անախորժ։

Բայց միայն ժամանակաւորապէս անախորժ։

Փորձված տանտիկինը, բազմամեայ տնտեսուհին չէ ուզում հաշտվել այն բանի հետ, որ նրա նախկին ընտրութիւնը և նրա խաշված, զաղված, մրսած ու փորձված ձեռքը այժմ պէտք է զիջէ մի գործիքի, որ անփորձ ջահիլներն էլ կարող են շարժել։

Բայց փաստը անուրանալի է։ Նա լուռ կանգնած թելադրում է իր պատուէրները։

Դարձեալ «գուցէներ», դարձեալ «բայցեր», դարձեալ կասկածներ լսվում են այս ու այն կողմից։ Եւ լինում են րոպէներ, որ բացասական ձայները յաղթում են։

—Ինչպէս եղել ենք, այնպէս էլ լինենք, ասում են այն ձայները։ Հարիւր տարիներ եօթ ենք գնացել և ապրել ենք մի կերպ, այժմ էլ թող նոյնը մնայ։

Սակայն սկսում են միւս կողմից ուժ ստանալ և հակառակ ցոյցերը։

—Ինչու չը ստանանք աւելի լաւ, աւելի շատ և աւելի թանգագին արդիւնք, երբ այդ կարող ենք, ասում են նորամուծութեան պաշտպանները։

—

Գիւղացին զգոյշ է և կասկածոտ։

Բայց երբ նա համոզվում է մի բանի օգտակարութեան մէջ, այն ժամանակ ընդունում է նրան։

Ես շատ անգամ լսել եմ գիւղի պատահական այցելողներից, որ նրանց ասածների վրա ոչ մի ուշք չեն դարձրել գիւղացիները։

—Մենք խրատեցինք գիւղացիներին, ասում են այդ պարոնները, որ նրանք բարելաւեն իրանց անտեսութիւնը, ձեռք բերեն նոր բոյսեր, նոր գործիքներ, իսկ նրանք աչք չը դարձրին։

—Իսկ դուք բացատրեցի՞ք, արդեօք, հարցնում էի ես, թէ ինչ բոյս պէտք է բերեն և որտեղից, ինչ գործիք պէտք է ձեռք բերեն, որտեղից, կամ ով կարող է նրանց ցոյց տալ գործիքների կազմութիւնը և նրանց գործադրութիւնը, արդեօ՞ք պարզեցի՞ք, թէ ինչն է նպատակայարմար նրանց հողի և տեղական պայմանների համար։

—Ոչ, առարկում էին նրանք, այդ մենք չէինք կարող անել, որովհետև մենք շատ չը մնացինք գիւղում և վերջապէս ինքներս էլ չը գիտենք թէ ինչպէս պէտք է կազմակերպել գործը։

Անկասկած, ասում էի ես, գիւղացին շատ անգամ չէ մօտենում նորմուծութիւններ չափազանց հակված լինելուց դէպի իր նահապետական կարգերը։ Այդ այդպէս է։ Բայց մենք էլ շատ քիչ ենք աշխատել կարգին ուսուցիչներ և օգնականներ լինելու ժողովրդի համար։ Մենք այդ կողմից շատ և շատ մեղաւոր ենք։

—

Մենք պէտք է սովորենք խօսել ժողովրդի հետ և գործել նրա շրջանում։

Խօսքը, քարոզը կամաց կամաց կանեն իրանց ազդեցութիւնը։ Իսկ գործնական օրինակը փաստային ապացոյցը կը լուծեն դժուարագոյն խնդիրները։

Մեր գիւղացիների մի ընդարձակ շրջանում այժմ տարածվել են եւրօպական գութաններ, մանգաղներ և սկսում են մուտք գործել և ուրիշ գործիքներ։

Օրինակը այդտեղ մեծ դեր է կատարել։ Գիւղացին գիւղացուց օրինակ վերցնելով, տարածվել է գործիքների մուտքը նոյն իսկ խուլ տեղերում։

—Իսկ մենք մեր կողմից, հարցնում եմ ես, ո՞րքան ներգործական քայլեր ենք արել աւելի արագացնելու բարւոքումների գործը։

Դրական պատասխան տալը կարծեմ կը դժուարանաք։

Վրձին

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

18 յուլիսի

ԲՈՒԴԱՊԵՇՏ։ Օբստրուկցիայի կողմնակիցները որոշեցին առաջարկել թագաւորին մատուցանելու ուղերձի նախագիծը, յայտնելով, թէ չեն դադարեցնէ օբստրուկցիան մինչև որ գործադրվեն ժողովրդական պահանջները, որոնք ապահոված են 1867 թ. օրէնքներով։

ԷՔՍ-ԼԷ-ԲԷՆ։ Ժամանեց յունական թագաւորը։

ՍԱՐՕՎՕ։ Յուլիսի 17-ին ցերեկվայ ժամը 12-ին կայսերական գնացքը մօտեցաւ Արզամասի մօտ գտնված Վիեզդնօվօ գիւղի առանձին շինած պլատֆորմին։ Մոսկվայի «Красное крыльцо»-ի ոճով շինած երկաթուղիական պաւիլիօնի բակում Արզամասի պատգամաւորութիւնը մատուցեց Նորին Մեծութիւններին աղ ու հաց։ Հէնց այդ տեղ Մակարեվսկիյ գաւառի շինական տանուտէր Կօստանդինովը աղ ու հաց մատուցեց, ասելով. «Բաղդաւորեցրէք, Ձերդ Մեծութիւն, Նիժեգօրօդսկի նահանգի գիւղական դասակարգին, ընդունելով նրա աղ ու հացը»։ Վիեզդնօվսկի հասարակութեան տանուտէր Շբալովը աղ ու հաց մատուցեց իր հասարակութեան կողմից։ Նրանց արժանացնելով Բարձրագոյն շնորհակալութեան և ողորմածաբար հարց ու փորձ անելով նրանց ծառայութեան ժամանակի մասին, Թագաւոր Կայսրը Օգոստափառ անձերի հետ շարունակեց ճանապարհը։ Ազնուականութեան պաւիլիօնում Նորին Մեծութիւններին սպասում էին Նիժեգօրօդսկիյ նահանգի ազնուականները։ Արծաթէ մատուցարանով աղ ու հաց ներկայացնելով, ազնուականութեան նահանգական պարագլուխը—Նէյդգարդը ասաց. «Ձերդ Կայսերական Մեծութիւն, բաղդաւոր է Նիժեգօրօդեան հողը, որ ընկած է Ձեր ուխտագնացութեան ճանապարհի վրա. անսահելի ուրախ է Նիժեգօրօդեան ազնուականութիւնը, իր վրանում դիմաւորելով և աղ ու հացով ողջունելով Ձեզ։ Բարի եկաք, Մեծ Արքայ։ Ձերդ Մեծութեան ոտների տակ ենք դնում ամենախոնարհ շնորհակալութիւն Արքայական այն հոգսերի համար, որ ցոյց էք տալիս ընդհանրապէս դէպի ռուսական ամբողջ ազնուականութիւնը և մասնաւորապէս դէպի Նիժեգօրօդեան ազնուականութիւնը։ Բարձրանում

---

*) Այս գիրքը հազուագիւտ է իր տեսակի մէջ։ Այնտեղ 50 լեզուով թարգմանված է այդ աղօթքն և իւրաքանչիւր լեզուի տառերով տպագրված։ Շատ չքեղ զարդ է գրատեղանի։ Տպագրութեան հոգսը ստանձնել էր Հ. Գր. վ. Գալէմքարեան։ Գիրքը արժէ միայն 3 րուբլի. կարելի է ձեռք բերել, դիմելով Վիէննա, Մխիթարեան միաբանութեան։

է մեր հոգեկան մախերումը, Ինչպէս Արքայ, երբ Ձեզ մեր միջավայրում ենք տեսնում Ակամայից մենք յիշում ենք ալեհարդ հնութիւնը, երբ մեր նախնիքը—նիժեգորոդցիները, իրանց տները ծախելով, կանանց ու երեխաներին գրաւ դնելով, Մոսկվայի վրա բարձրացրին յաղթական դրօշակը հայրենիքի ազատութեան համար։ Յիշում ենք նաև յետագայ ժամանակները, երբ նիժեգորոդեան ազնուականութիւնը—առաջինը Կայսրութեան բոլոր ազնուականութիւններից [illegible] Ձեր նախորդի, անմոռանալի Պապի մեծ կողմէն Հաւատացէք, Մեծ արքայ, որ այժմ էլ, Նիժեգորոդցիները պատրաստ են կեանքը զոհել հանուն Թագաւորի և հայրենիքի համար։ Ընդունեցէք, Ձերդ Կայսերական Մեծութիւն, մեր ամենախորը բարեմաղթութիւնները Ձեր թագաւորական ուխտագնացութեան համար։ Թող ամենազօր Աստուած Սարովի իր մեծ և սուրբ ներկայացուցչի միջոցով երկար տարիներ պահպանէ Ռուսաստանի համար Թանկագին Ձեր և ամբողջ Թագաւորական ընտանիքի կեանքը։ Թագաւոր Կայսրը [illegible] Նիժեգորոդեան [illegible] ուպրավայի Նախագահ Սավելեվիչը և Արզամասի գաւառական զեմստվոյի կողմից ուպրավայի նախագահ Կասսել։ Ժամը 12 և 35 րոպէին Թագաւոր Կայսրը, Թագուհի Կայսրուհիները, և Մեծ Իշխաններն ու Իշխանուհիները ձիերով ճանապարհ ընկան դէպի Սարովի անապատը։ Ուղեցոյց «ուռռա»-ներն ուղեկցում էին Կայսերական գնացքին։ Ժողովրդի ոգևորութիւնը չափազանց է։ Յուլիսի 17-ին երեկոյեան ժամը 6-ին Նորին Մեծութիւնները կանգ առան և վրանում թէյ ընդունեցին։ Տամբովսկիյ Նահանգի սահմանագլխում Նորին Մեծութիւններին դիմաւորեց Տամբովի Նահանգապետի պաշտօնակատարը։

ԲԵՐԼԻՆ։ Գերմանական հրէաներին օգնող ընկերութեան նախաձեռնած հանգանակութիւնը Քիշնեվի հրէաների օգտին մինչև այժմ հասել է 525,483 մարկի։

ՀՌՈՄ։ Առաւօտեան ժամը 10-ին Վատիկանում, ս. Պետրոսի կապելլայում տեղի ունեցաւ հանդիսաւոր պատարագ (մեսսա), որ մատուցեց կարդինալ Վանուտելլին։ Ներկայ էին 61 կարդինալ։ Վերջանալուց յետոյ մոնսինէօր Սարդին ճառ արտասանեց, հրաւիրելով կարդինալներին պապ ընտրելու ամենաբարեպաշտ, ուսումնական և հեզ մարդուն։ Ծիսակատարութիւնը վերջացաւ մօտ 12 ժամին։ Ժամը 5-ին կարդինալները նորից հաւաքվեցին Վատիկանում և սկսվեց կօնկլավը։

ԱԹԷՆՔ։ Ժողովրդի մէջ նկատելի է զգալի նում չարժում յօգուտ սահմանադրութեան վերաքննութեան։ Այս նպատակով հիմնված են մի քանի միութիւններ, որոնք գաւառներում տարածում են պրոկլամացիաներ, խնդրի ձևով, Թագաւորի անունով, որի մէջ պատկերացրած է երկրի ցաւալի դրութիւնը և յայտարարված է վերաքննութեան անհրաժեշտութեան մասին։ Խնդրագրերը ծածկվում են ստորագրութիւններով, մանաւանդ քաղաքացիների կողմից։

19 յուլիսի

ՓՈՐՏ ԱՐՏՈՒՐ։ Չինական լրագրների տեղեկութիւնների համեմատ քիչ ժամանակ առաջ 200 աւազակներ Պեկինում մտել են կայսրուհու ամառային պալատը և գողացել 100,000 տաէլի արժէք ունեցող առարկաներ։ Գողերի մէջ կան են ներքինիները։ Այժմ ձերբակալված են 200-ից մինչև 6-ը։

ԿԻԵՎ։ Մայիս և յունիս ամիսների ընթացքում Կիևի նահանգում կարկուտը ոչնչացրել և փչացրել է մօտ 25,000 դեսեատին ցանքեր։ Վնասները հասնում են մօտ 900,000 րուբլու։

ՍԱՐՕՎՕ։ Հացի մեծ պակասութիւն է զգացվում։ Ենթադրում են, որ 300,000-ից աւելի ուխտաւորներ կան։ Շատ ուխտաւորներ գիշերում են բաց երկնքի տակ։

ԲԵՐԼԻՆ։ Դէպի Պետերբուրգ ճանապարհ ընկաւ գերմանական կոմիսարները, որոնք նշանակված են Ռուսաստանի հետ առևտրական դաշնագրութիւնը վերաքննելու մասին նախնական բանակցութիւններ վարելու։

ՍՕՖԻԱ։ Կառավարութիւնը վճռեց քաղաքական միսսիաներ բանալ Հռոմում, Լոնդոնում և Աթէնքում։

Խմբագիր՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԵԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՀԱՆՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Թիֆլիսի Հակա-ալկօհօլական ընկերութեան Հաւլաբարի բաժանմունքի

Ն. ՄՈՒՐԱՇԿՕՅԻ ԹԱՏՐՈՆՈՒՄ

Կիրակի, յուլիսի 20-ին, հայ թատերասէրները, մասնակցութեամբ տ. Զաբէլի և պ. Ամօ-Խարազեանի կը ներկայացնեն

ԹՈՒՂԹ ԽԱՂԱՑՈՂԻ ԿԵԱՆՔԸ

Դրամա 5 գործ. Թարգմ. Պատկանեանի։
Սկիզբն է 8 ժամին երեկոյեան։
Տեղերի գինը 5-ից մինչև 50 կոպէկ։
1—1

ՐԱՖՖԻԻ ԳՐՔԵՐԻ ՑԱՆԿԱՑՈՂՆԵՐԻՆ

«Ցայտնում ենք, որ Րաֆֆիի գրքերից վերացիր վճարով ուղարկվում է միմիայն նրանց, որոնք ուղարկում են գումարի մի փոքր մասը։ Հակառակ դէպքում պատուէրն անկատար կը մնայ»։

Դիմել՝ Баку, Оганнесу Гасанчіанцу.
1—1

Ամառվայ ընթացքում

«ՄՈՒՐՃ»

ԱՄՍԱԳՐԻ ԽՄԲԱԳՐԱՏՈՒՆԸ

ԲԱՑ Է

Երեքշաբթի և ուրբաթ օրերը առ. ժ. 11-ից—3, միւս օրերը, բացի կիրակի և տօն օրերից, ժ. 1-ից—3։
10—10

ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ԴՊՐՈՑԻ

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

սրանով յայտարարում է, որ աշակերտների վերաքննութիւնները և նորեկների ընդունելութիւնը սկսվելու են օգոստոսի 25-ին և տևելու են մինչև 27-ը, իսկ նորեկների քննութիւնները սկսվելու են օգոստոսի 28-ին և վերջանալու են օգոստոսի 30-ին։ Նորեկները պէտք է խնդիրքի հետ ներկայացնեն ծննդեան վկայական (իսկական մետրիկա, և ոչ քաղուածք) և ծաղկի պատուաստի վկայական։

Պաշտ. տեսչի՝ Ստ. Մալխասեանց

(21 յն. 20, 31 յլ. 16 օգ.)
2—3

ԲԺՇԿԱՊԵՏ

Տ. ԳԷՈՐԳ-ԲԷԳԵԱՆ

Նախկին օրդինատօր «Ս. Պետերբուրգի Աչքաբուժական Հիւանդանոցի»

ԱՉՔԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ

ընդունում է աչքի հիւանդութիւն ունեցողներին ամենայն օր.

Առաւօտեան ժամի 9-ին մինչև 12
Երեկոյեան » 5-ից մինչև 7
Հասցէն. Վելիամինօվսկայա փ. տ. № 8։
17—20

Փոքր Արմուտանցի

Նշան Դաւիթ Բարիկեան

քսան տարեկան, կը փնտռուի իւր ազգականներէն. ուստի կը խնդրուի որ, ով որ գիտէ յիշեալին տեղը, մարդասիրաբար հաճի տեղեկութիւն տալ հետևեալ հասցէով.

Bagdasar Boyadjian,
Caïre
Babel-Chahrié
(Egipte)
Pour Eram Parikian
3—5

Լոյս տեսաւ և բաժանորդներին ուղարկվեց

ՐԱՖՖԻԻ

ՈՍԿԻ ԱՔԱՂԱՂԸ

Հեղինակի պատկերով, գինն է 1 ր., փառակազմ 1 ր. 60 կ. ճանապարհածախս իւրաքանչիւր օրինակին 20 կոպէկ։ Պահեստը գտնվում է հրատարակչի՝ Թադէոս Ս. Բունիաթեանցի մօտ, Բագւում։ Նոյն տեղից կարելի է ստանալ նաև նոյն հեղինակի միւս աշխատութիւններից նրանք, որոնք չեն սպառված։ Կարելի է ստանալ նաև բոլոր հայ հեղինակների գրուածքները։

Մեր հասցէն՝ Баку, книжная торговля Татевоса А. Бунятянца.
3—10

ԳՈՒՏՏԵՆԲԵՐԳ

գրախանութում վաճառվում են՝

ԳՐ. ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ

հետևեալ աշխատութիւնները.

ԷՎԵԼԻՆԱ	50 կոպ.
Նոյնը թարգմ. ռուսերէն. . .	70 »
ԹԻՒՐՔԱՑ ՀԱՅԵՐԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ . . .	20 »
Նոյնը թարգմ. ռուսերէն. . .	25 »

Դիմել.—Книж. магаз. „Гуттенбергъ" д. Лалаева, Дворцовая, Галустяну. 8—10

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ՕՐ. Ս. ՃԵՐՄԱՉԵԱՆԵԱՆ

ՀԻՒԱՆԴՆԵՐԻՆ ԸՆԴՈՒՆՈՒՄ Է ՄԱՆԳԼԻՍՈՒՄ, ՀԱՍԱՆ-ՋԱԼԱԼԵԱՆԻ ԱՄԱՌԱՆՈՑՈՒՄ

90—105

ԲԺՇԿԱՊԵՏ

Ա. Յ. ՔԱԹԱՆԵԱՆ

ամառս ընդունում է հիւանդներ՝ Պեստիգօրսկում։

Армянская ул.' д. Паджановой.
(չ. ո.չ.)
14—20

ԳՈՒՏՏԵՆԲԵՐԳ ԳՐԱԽԱՆՈՒԹՈՒՄ

Վաճառվում են

Գեղարուեստական ալբոմ, Այվազովսկու յիշատակին նուիրված, չքեղ կազմով գինն է 5 ր., Գեղարուեստական ալբոմ հայ գործիչների, Տէր-Աստուածատրեանի, կազմով 4 ր., Գեղ. ալբոմ հայրենի յիշատակների, Մարիմ-Գնունի, 1 ր. 50 կ., Գեղ. ալբոմ Կարս քաղաքի և այլն, Լալայեանի, 1 ր. 50 կ., Գեղ. ալբոմ Աղբիւր-Տարագի 2 ր., Գեղ. ալբոմ. Հայկ. տեսարաններից.—Անիի միջնաբերդը, Սանահնի ընդհանուր տեսարանը, Սևանայ եկեղեցին, ս. Էջմիածնի նորակառոյց թանգարանը և այլն. ընդամենը 80 պատկեր չքեղ կազմով 40 րուբլի։ Պատկերներ Գուգարաց աշխարհի տեսարաններից ստէրէօսկոպի համար, Վրոյրի, գինն է 11 ր., ստերէօսկոպով 16 ր.։ Լուսանկար ժողոված Անիի աւերակների 15 ր., ստերէօսկոպով 20 ր., պատկեր Գոմաս-Քաթիպայի, մեդալիօն արծաթաջուր 3 ր., նոյնը բրօնզից 2 ր., Պօստ-կարտեր որոնք արժեն 5 կ.—Խրիմեան, Ներսէս Ե., Արովեան, Վարժապետեան, Ալիշան գանազան տեսակ, Գրիգոր Արծրունի, Նազարեան, Նալբանդեան, Ծերենց Պռօշեան, Շահազիզ, Սունդուկեան, Աճառեան, Սրվանձտեան, Պապայեան, Լէօ, Րաֆֆի, Աղամեան, Կարա-Մուրզա, Մխիթարեան միաբանութիւն, Ջանշեան, Պեշիկթաշլեան, Պալասանեան, Ս. Ղազար, տարազք հայկական եկեղեցւոյ։ Գունաւոր պօստ-կարտեր, որոնք արժեն 10 կ.—Արմենուհի, Ալիշան, Աւարայրի դիւցազները, և տարազ հայոց եկեղեցւոյ։

Դիմել.—Книжный магазинъ „Гуттенбергъ", Тифлисъ, д. Лалаева, на Дворцовой улицѣ, Г. Галустяну.
1—3

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ

ԵՐԿՈՒ ՍԵՌԻ ԱՆՁԱՆՑ ՀԱՄԱՐ

(Тифлисъ, Сололаки, Лермонтовская ул., № 9)

Առևտրական Կուրսերի նպատակն է՝ մասնագիտական առևտրական կրթութիւն տալ երկու սեռի անձանց և պատրաստել գործնական ճանապարհով հմուտ հաշուապահներ։ Աւարտողները ստանում են ատտեստատներ։

Աւանդելի առարկաները սրանք են՝ 1) Առևտրական Տնտեսութիւն. 2) Առևտրական թուաբանութիւն. 3) Հաշուապահութիւն (պարզ, կրկնակի և բանկային). 4) Թուաբանութիւն համրիչի վրա. 5) Առևտրական թղթակցութիւն. 6) Առևտրական և մուրհակի կանոնադրութիւն և 7) Գեղագրութիւն, վատ ձեռքի ուղղելը։

Չքի ուսուցումն ցանկացողներին գրող մեքենայի վրա։ Պարապմունքները կուրսերում լինում են ամեն օր։

Ուսումը սկսվելու է սեպտեմբերի 15-ից։ Ընդունելութիւնը սեպտեմբերի 1-ից, ամենայն օր, առաւօտեան ժամը 10-ից մինչև 12-ը, և երեկոյեան 4-ից մինչև 8 ժամը, կուրսեր հիմնողի բնակարանում, Սօլօլակում, Ալէքսանդր Փրիդոնովի տանը № 9, Սերգիեվսկայա և Լերմոնտովսկայա փողոցների անկիւնում։ Ծրագիրը և կանոնները կարելի է ստանալ ձրիապէս կուրսեր հիմնողի բնակարանում։ Օտարաքաղաքացիք դիմում են՝ Тифлисъ, С. П. Мануэльянцу.
(չ. կ.) 8—25

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

„ՆԱԴԵԺԴԱ"

ծովային, գետային և ցամաքային ապահովագրութեան, ապրանքների տեղափոխութեան և դոյլերը կրակից ապահովագրելու համար։

ՀԻՄՆՎԱԾ Է 1847 ԹՈՒԻՆ

Հիմնական դրամագլուխը	1,650,000 րուբլի
Պահեստի դրամագլուխը	2,664,808 »

I. ԱԳԵՆՏՆԵՐԻ ՑԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ.

Աւելի քան 800 գործակալութիւններ եւրոպական Ռուսաստանի, Կովկասի, Միջին Ասիայի, Սիբիրի եւ Հեռաւոր Արեւելքի բոլոր նշանաւոր տեղերում, նոյնպէս եւ ներկայացուցիչներ արտասահմանի գլխաւոր քաղաքներում։

Տեղափոխութիւն ամեն տեսակ բեռների եւ իրերի, որոնց ընդունելութիւնը եւ յանձնումը կատարվում է թէ տանը եւ թէ պահեստներում ու խանութներում։

Ընձեռումն բեռների ուղարկողների կողմից առաջարկված պայմաններով (վճարելիք չեստներ ի հաշիւ ուղարկողների, դրամի փոխադրութիւն (переводъ) բեռները յանձնելու տեղը հասցնելու համար եւ այլն)։

Պահպանութիւն բեռների արտօնեալ պայմաններով ստացման տեղերում՝ ապահովագրելով նրանց պահեստներում, որի համար չկան կէտերում կան ընդարձակ պահեստներ, յատկապէս բեռներ պահելու համար։

II. ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Սեփական մարդատար, ապրանքատար եւ ձգող շոգենաւեր, ծովային եւ գետային նաւեր (70 նաւ)։

Բեռների եւ մարդատար նաւերի պարբերական հաղորդակցութիւն Վոլգա գետի բոլոր նաւահանգիստների մէջ, Ռիբինսկից մինչեւ Աստրախան եւ Կասպից ծովի բոլոր նաւահանգիստների մէջ, Աստրախանից մինչեւ Պարսկաստանի ափերը։

Ամենաընդարձակ պահեստներ Նիժնիում (սիբիրական նաւամատոյցի վրա), Աստրախանում, Բագւում եւ Կրասնովոդսկում։

Բեռները անընդհատաբար ուղարկելու համար ընկերութեան շոգենաւագնացութիւնը համաձայնութիւն է կապել երկաթուղիների հետ։ Այն ապրանքների տեղափոխութեան համար, որոնք ուղարկվում են Ռուսաստանից Պարսկաստան եւ Պարսկաստանից Ռուսաստան, գոյութիւն ունի առանձին, բացառիկ արտօնութիւններով համաձայնութիւն Պարսկական ապահովագրական եւ տեղափոխութեան ընկերութեան հետ։

III. ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐ.

ա) Ապահովագրութիւն բեռների, որոնք տեղափոխվում են թէ ցամաքային և թէ ջրային ճանապարհներով (ծովերով և գետերով)։

բ) Ապահովագրութիւն կրակից ամեն տեսակ գույքերի։

գ) Ապահովագրութիւն ամեն տեսակ դժբախտ դէպքերից ճանապարհին ամեն տեսակ նաւերի, շոգենաւերի, առագաստանաւերի, վագոնների և վագօն-ցիստերնների։

դ) Ապահովագրութիւն թանկագին իրերի և արժէքաւոր թղթերի, որոնք ուղարկվում են պօստով, ցամաքային և ծովային ճանապարհներով, համաշխարհային պօստային դաշնակցութեան բոլոր կէտերի մէջ։

Ապահովագրութիւններ ընդունվում են ինչպէս վարչութեան, այնպէս էլ ամեն տեղ ընկերութեան բոլոր գործակալութիւնների մէջ։

Բոլոր տեղափոխութեան պարապող գործակալութիւններից, կրակից ապահովագրելու գործերով մասնաւորապէս զբաղվում են էլի աւելի 350 գործակալութիւններ։

Ս. Պետերբուրգի Ընկերութեան վարչութիւնը գտնվում է Ս. Պետերբուրգում Անգլիական ափին, № 10-րորդ տանը։

Աւետրներ—ծովային շոգենաւագնացութեան համար՝ Բագւում, գետային շոգենաւագնացութեան համար՝ Նիժնի-Նովգորոդում։

Թիֆլիսի գործակալութիւնը—Դվորցովայա փողոցի վրա, Վրաց ազնուականների տանը։ Տելեֆոն № 108
(Ե. Ա. Կ.)
109—120